Özgür ERDİNÇ*

**ULUSLARARASI EĞİTİM VE TARİH
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
(ETA JOURNAL)
INTERNATIONAL JOURNAL OF EDUCATION AND
HISTORY RESEARCH
e-ISSN: 2687-6426
Yıl: 2, Sayı: 2, Haziran 2020, s. 59-76.**

**KOLAŞIN VAKASI VE İNGİLTERE’NİN KARADAĞ’A YÖNELİK
POLİTİKASI (1858)**

ÖZET

1789 Fransız İhtilali ile yayılan milliyetçilik akımı ve Rusya’nın Panslavizm politikası Osmanlı Devleti’nin hâkimiyetinde bulunan Karadağlıların isyan etmesine sebebiyet vermiştir. Karadağlılar uzun yıllar Osmanlı Devleti’nin hâkimiyeti altındaydı. Ancak 1683 ve 1711 tarihinde Osmanlı Devleti’ne karşı ayaklanmışlardır. Osmanlı Devleti bu ayaklanmaları bastırmıştır. Fakat 1852’de Prens olan Danilo sonrası ayaklanmalar şiddetlenmiştir. Karadağ Prensi Danilo’nun teşviki ile Karadağlılar 1852-1853 ve 1857-1859 tarihlerinde Osmanlı Devleti’ne karşı ayaklanmışlardır. 1858’de sınırlarını genişletmek isteyen Karadağlılar, çok sayıda Müslüman’ın yaşadığı Kolaşin’e, ani bir baskın düzenlemiştir. Bu baskın ile haneler yakılmış, kadınlar ve çocuklar esir olarak alınmış ve çok sayıda Müslüman öldürülmüştür. Bu çalışma ile Kolaşin’de neler yaşandığını tespit edilmek istenmiştir. Ayrıca Kolaşin Vakası sonrası İngiltere’nin Karadağ’a yönelik politikası incelenmiştir. Bu dönemde Rusya’nın yayılcı politikasına karşın İngiltere, Osmanlı Devleti’nin toprak bütünlüğünü koruma

* Doktora Öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih/Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, ozgur_erdinc@hotmail.com.

politikasını uygulamaktaydı. Ancak Fransa ve Rusya'nın Karadağ politikasında ittifak yapması İngiltere'nin ikircikli bir politika izlemesine neden olmuştur. Başlangıçta İngiltere, Karadağ meselesinde Osmanlı Devleti'ne destek vereceğini belirtmiştir. Dönemin İngiltere Başbakanı Lord Derby, Kolaşin Vakası sonrasında İngiltere'nin Osmanlı Devleti'nin yanında olduğunu belirtmişti. Ancak zaman içerisinde İngiltere'nin Karadağ'a yönelik politikası değişmiştir. İngiltere'nin Karadağ politikasının değişmesinde Dışişleri Bakanı Malmesbury etkili olmuştur.

Bu çalışma İngiltere'nin Kolaşin Vakası sonrası Karadağ'a yönelik politikasını belirleyebilmek için hazırlanmıştır. Çalışmada Osmanlı Arşivi'ndeki belgelerden istifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Karadağ, Kolaşin, Osmanlı, İngiltere, Politika.

THE EVENT OF KOLACHIN AND THE POLICY OF THE BRITAIN IN MONTENEGRO (1858)

ABSTRACT

The nationalism movement spread with the 1789 French Revolution and the policy of Panslavism of Russia caused the rebellion of the Montenegrins under the rule of the Ottoman State. The Montenegrins were under the rule of the Ottoman State for many years. However, in 1683 and 1711, they rebelled against the Ottoman Empire. The Ottoman Empire suppressed these uprisings. However, in 1683 and 1711, they rebelled against the Ottoman Empire. The Ottoman Empire suppressed these uprisings. But after Danilo, the Prince in 1852, the uprisings were intensified. With the encouragement of the Prince of Montenegro Danilo, between 1852-1853 and 1857-1859, Montenegrins rebelled against the Ottoman State. The Montenegrins, who wanted to expand their borders in 1858, made a sudden raid on Kolachin where many Muslims lived. With this raid, houses were burned, women and children were taken prisoner and many Muslims were killed. With this study, it was aimed to determine what happened in Kolachin. In addition after the event of Kolachin, Britain's policy towards Montenegro was examined. In this period, despite Russia's expansionist policy, Britain was applying the Ottoman Empire's policy of preserving territorial integrity. However the alliance of France and Russia in Montenegrin policy has caused Britain to follow an unstable policy. In the beginning, Britain stated that it would support the Ottoman State in the Montenegro issue. British Prime Minister Lord Derby at the time said that Britain was with the Ottoman State after the event of Kolachin. But over time, Britain's policy towards Montenegro has changed. Foreign Minister Malmesbury has been effective at changing Britain's policy in Montenegro.

This study has been prepared to determine Britain's policy towards Montenegro after the event of Kolachin. The documents in the Ottoman Archive were used in the study.

Keywords: Montenegro, Kolachin, Ottoman, Britain, Policy.

GİRİŞ

Osmanlı hoşgörülüğü ve devletin Müslim ve Gayrimüslim bütün tebaayı korumayı ödev bilmesi, Osmanlı egemenliğinin hızlı yayılmasını sağlayan faktörlerin başında gelmektedir. Devletin bu siyaseti rejim, din, ırk ayrımı gözetmeden, bütün tebaayı Osmanlı şemsiyesi altında birleştiren bir düzendir. XIX. yüzyılda Bulgarlar, Sırlar, Yunanlılar milli bilinçle devlet kurmak için ayaklanıncaya kadar Balkanlı halk kitleleri de bu düzeni böyle kabul etmiştir.¹ Balkanların ayaklanmasındaki kökler ise; XVIII. yüzyıl Aydınlanma düşüncesindeki liberalizm, XIX. yüzyılın tarihselciliği ve romantikliğinde bulunan milliyetçiliktedir.² Rusya'nın Panslavizm³ politikası Balkan uluslarının ayaklanmalarındaki diğer bir nedendir.⁴ Slav milletlerini tek bir çatı altında toplamak isteyen Rusya'nın bu politikası⁵ ve 1839 Tanzimat Fermanı'nın ilanı Balkanlar'da Hristiyan köylü ayaklanmalarının artmasına neden olmuş, 1841'de Sırbistan, 1847-1848'de Bulgaristan, 1858-1862 tarihlerinde Hersek bölgelerinde ayaklanmalar meydana gelmiştir.⁶ Rusya'nın Kırım Savaşı (1853-1856) sonrası Panslavizm politikasını uygulamaya koyduğu can alıcı bölgelerinden biri, Osmanlı yönetiminde bulunan Bosna ve Hersek olmuştur.⁷ Bu bölgede yaşayan Hristiyan Karadağlılar da milliyetçilik hareketlerin etkisi ile bağımsızlık için 1852-1853⁸ ve

¹ Halil İnalcık, "Türkler ve Balkanlar", **Bal-Tam Türklük Bilgisi**, C. III, Prizren, Balkan Türkoloji Araştırma Merkezi, Eylül 2005, s. 28.

² Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllar**, C.I., (çev. Fatma Sel Turhan-Özgür Oral), İstanbul, Küre Yayınları, 2009, s. 195.

³ Panslavizm, Rusya'da önce bir kültür meselesi şeklinde gelişmiş, sonraları siyasi bir renk alma yolunu tutmuştur; bu bakımdan Rusya dışındaki Slavlarla Ruslar arasında bir benzerlik olmakla beraber, Rus Panslavizmi'nin bütün Slavları Rusya'nın hegemonyası altına koymak ve Slavları Ruslaştırmak amacını taşımıştır. Yani Panslavizm-Panrussizm kalıbına girmek yoluna sapmıştır. Akdes Nimet Kurat, "Panslavizm", **A.Ü.D.T.C.F., Dergisi**, C.XI., S. 2-4, Haziran-Eylül-Aralık, 1953, s. 241-278.

⁴ Mahmud Celalleddin Paşa, **Mir'ât-ı Hakikat**, (Haz. İsmet Mirioğlu), İstanbul, Berekât Yayınevi, 1983, s. 36

⁵ Erdoğan Keleş, "Rusya'nın Panslavizm Politikasının Balkanlarda Uygulanmasına Dair Bir Layiha", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, S.21, Güz, 2008, s. 125.

⁶ Robin Okey, **Eastern Europe 1740-1985 Feudalism to Communism**, London and New York, Taylor & Francis e-Library, 2004, s. 100.

⁷ Mithat Aydın, "Bosna-Hersek Ayaklanması (1875)'nda Panslavizmin Etkisi ve Sırbistan ve Karadağ'ın Rolü", **BELLE TEN**, C.LXIX, Sayı: 256, Aralık 2005, s. 4. 1-21

⁸ Zafer Gölen, "1852-1853 Karadağ Askerî Harekâtı ve Sonuçları", **History Studies**, Vol. 1/1, 2009, s. 212-296.

1857–1859⁹ tarihlerinde Osmanlı Devleti’ne isyan etmiştir. Bu isyanlara ve Rusya’nın yayılcı politikasına karşın İngiltere, Osmanlı Devleti’nin topraklarını koruma politikası uygulamakta ve Karadağ’daki gelişmeleri yakından takip etmektedir.¹⁰ Öte yandan İngiltere bu dönemde sömürge toprağı olan Hindistan’ın güvenliğini önemsemektedir. Bu sebeple İngiltere, Hindistan’a giden yolda bulunan Akdeniz havzasını daha rahat kontrol edebilmek amacıyla 1815’te Yedi Adalar’a ve Malta’ya yerleşmiştir. Ayrıca Fransa’nın Süveyş Kanalı açma girişimleri nedeniyle İngiltere, Aden’i ve 1857’de Kızıldeniz ile Hint Okyanusu’nu bağlayan Bâb-ül Mendeb Boğazı’nın ortasında yer alan Perim Adası’nı işgal etmiştir.¹¹ Fransa, Kırım Savaşı sonrasında imzalanan 1856 Paris Antlaşması ile İngiltere’nin elde ettiği üstünlüğe karşılık Avrupa’da güç dengesini yeniden kurmak istemiş ve Rusya ile anlaşma yollarını aramıştır.¹² Nitekim bu amacına ulaşmış, 1857–1858 tarihlerinde Fransa ile Rusya, Eflak ve Boğdan (Memleketeyn) Meselesi’nde¹³ ve Karadağ Sorunu’nda ortak bir tavır takınmışlardır.¹⁴ Balkanlar’da, Akdeniz’de ve Kızıldeniz’de yaşanan bu gelişmeler Osmanlı’nın toprak bütünlüğünü savunan İngiltere’yi endişelendirmiştir. İngiltere bu dönemde Osmanlı Devleti’ni doğrudan veya dolaylı şekilde yönlendirmekte bazen de fiilen iç işlerine müdahale etmiştir.¹⁵ Bu çalışmada Fransa’nın verdiği destekle Karadağlı grupların sınırları genişletmek ve bağımsızlıklarını kazanmak adına 1857’de çıkardıkları isyandan sonra 1858’de “*Kolaşin*”de¹⁶ yaptıkları mezalim ve bu mezalim sonrasında İngiltere’nin Karadağ’a yönelik politikası konu edilmiştir.

⁹ Zafer Gölen, “1857-1859 Bosna Hersek İsyanı”, **BELLETEN**, C. LXXIII, S. 267, Ağustos 2009, s. 53-124.

¹⁰ Fahir Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, İstanbul, Alkım Yayınevi, 2006, s. 54-55.

¹¹ Macide Başlamışlı-Adem Çalışkan, “İngiltere’nin Yakın Doğu Politikası Dahilinde Kıbrıs’ın İngilizlere Devri”, **Tarihte Kıbrıs**, C.II., (edit. Osman Köse), Bursa, D9kuz10Be5 Reklam Organizasyon Matbaacılık, 2017, s. 827-828.

¹² Stanford J. Shaw- Ezel Kural Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, C.II., (Çev. Mehmet Harmancı), İstanbul, E Yayınları, 2010, s. 181.

¹³ Vladimir Potyemkin, **Uluslararası İlişkiler Tarihi C.I.**, (Çev. Atilla Tokatlı), İstanbul, Evrensel Basım Yayın, 2009, s. 482.

¹⁴ Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 406.

¹⁵ Azmi Özcan, “İngiltere”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.XXII., 2000, S.305. s.296-311.

¹⁶ 1651 tarihinde Osmanlı Devleti, Kolaşin Hisarı’nı inşa edip profesyonel askerlerden oluşan büyük bir garnizon kurmuş ve Kolaşin kazasını teşekkül etmiştir. Hisarın kuruluşu ile beraber bölgedeki Hristiyan halk bölgeyi terk etmiştir. Osmanlı Devleti göç sebebi ile oluşan demografik boşalmayı gidermek amacı ile buraya Müslümanları yerleştirmiştir. Bazı görüşlere göre Kolaşinli Müslümanların çoğunluğunu Hersekli kavimlerin İslamlaşmış olanları oluşturmuş ve İslam’ı kabul edenler Karadağ’ın diğer bölgelerinde olduğu gibi bu bölgede de öncelikle varlıklı aileler olmuştur. Uzun yıllar boyunca Karadağlılar ile Kolaşinli Müslümanlar arasında toleranslı seyreden ilişkilerin bozulması ise XIX. yüzyıl ortalarında başlamıştır. Slobodan Şčepanoviç “Kolaşin Müslümanları’nın Kökenleri”, **Muhacirlerin İzinde, Boşnakların Trajik Göç Tarihi’nden Kesitler**, (Der. Hayri Kolaşinli), (Edit. Mirze Mehmet Zorbay), Ankara, Lotus Yayınevi, 2004, s. 147-154.

1. Osmanlı Devleti İdaresi'nde Karadağ

Rumeli'nin batısında yer alan ve oldukça sarp ve dağlık bir bölgede kurulan Karadağ'ı Latinler “*Montenegro*”, Slavlar “*Černagora*” olarak adlandırırken, Osmanlı belgelerine bu bölgenin adı “*Karacadağ*” olarak geçmiştir.¹⁷ Osmanlı Devleti, Karadağ bölgesini fethettikten sonra burayı İşkodra eyaleti içine dâhil ederek bu bölgedeki toprakları tımar, zeamet ve has olarak belirlemiş, ancak bu bölgenin sarp ve gelirinin önemsiz olması sebebiyle maktu¹⁸ bir vergi karşılığında burayı iç işlerinde serbest bırakmıştır.¹⁹ İlk dönemlerde “*Grahova-Çetine*” arazisinden oluşan ve küçük bir yapıya sahip olan Karadağ 1514'te ayrı bir sancak haline getirilmiş ve bu idari yapı 1697'ye kadar devam etmiştir. 1697'de Nyegoş klanına mensup Petroviç²⁰ ailesinden gelen Danilo Petroviç Nyegoş (1697–1735) Karadağ'da iktidarı ele geçirmiş ve Osmanlı Devleti'nin kurduğu sistemi kökten değiştirmiştir. 1852'ye kadar devam eden bu sistemde Karadağ'ı yöneten kişilere “*Vladika*”²¹ adı verilmiş ve Vladika'nın erkek kardeşlerinin oğulları içinde en büyük olan kişi, yani en büyük yeğen tahtın varisi olmuştur.²²

Karadağlılar 1683 sonrası Venedik'in, 1711'de Rusya'nın etkisi²³ ile Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmışlardır. Ayaklanmalar III. Selim döneminde de devam etmiştir. Karadağlılar bu ayaklanmalar ile fiili bir durum ortaya çıkarmak için (*de facto*) bağımsızlık iddiasında bulunmuşlardır.²⁴ 1804'te Kara Yorgi Sırp ayaklanmasını başlatınca²⁵ Karadağlılar Sırp İsyanı'na destek vermiş²⁶ ayrıca XIX. yüzyılın ilk

¹⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi, C.IV.**, Ankara, Türk Tarih Kurumu (TTK), 1998, s. 71.

¹⁸ Bir bölge barış yolu ile fethedilirse belirlenen bir bedel üzerinden alınan cizye vergisi “*maktu*” olarak adlandırılmıştır. Bk. Burak Kocaoğlu, “Osmanlı'da Cizye Vergisi ve İtfaiye Çalışmaları”, **İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 10, Ekim 2016, s. 158.

¹⁹ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi C.VI.**, Ankara, TTK, 2011, 70-71.

²⁰ Petroviç hanedanlığına bağlı prensler 1918 yılına kadar Karadağ'ı yönetmiştir. Norman Davies, **Avrupa Tarihi**, (Çev. Edit. Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara, İmge Kitabevi, 2011, s.691.

²¹ Karadağ Hristiyan ruhani liderine yani metropolidine Vladika denilmektedir. Bu ünvan daha sonra Karadağın cismani ve ruhani liderleri içinde kullanılmıştır. Ancak bu ruhani ve cismani lider idari ve askerî işlerle bizzat uğraşmamış bu işleri “*Guvernadur*” isimli vekiline bırakmıştır. Vladika'yı papazlar ve halk seçmiştir. Bu husus 1697 yılına kadar devam etmiş o tarihten itibaren ise Vladikalık Nikoç ailesine geçmiştir. Metropolitlikle idari ve askerî teşkilatın birbirinden ayrılması 1851'de Vladika olan Danilo zamanında olmuştur. Danilo bu tarikten sonra Knez yani prens ünvanı ile anılmıştır. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 72.

²² Zafer Gölen, “1852-1853 Karadağ Askerî Harekâtı ve Sonuçları”, s. 214.

²³ Karadağlılar, sadece 1711'de isyan etmekle kalmamış, XVIII. yüzyılın sonlarına kadar sırtlarını uzaktaki Ortodoks Rusya'ya dayamışlardır. Bk. Nicolae Jorga, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, C.V.**, (Çev. Nilüfer Epçeli), İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2005, s. 426.

²⁴ Zübeyde Güneş Yağcı, “Berlin Antlaşması'ndan Sonra Müslümanların Karadağ'da Kalan Arazilerin Meselesi”, **BELLETERN, C.LXXX**, S. 287, Nisan 2016, s.179.

²⁵ Sina Akşin, “Siyasal Tarih (1789-1908)”, **Türkiye Tarihi 3, Osmanlı Devleti 1600-1908**, (Edit. Sina Akşin), İstanbul, Cem Yayınevi, 2005, s. 102.

yarısında yapılan Osmanlı-Rus Savaşları'nda Ruslara da destek olmuşlardır. Rusların ve Sırpların Osmanlı Devleti'ne karşı başarılar kazanması Karadağ'ın egemen bir prenslikmiş gibi hareket etmesine neden olmuştur.²⁷

1852 yılı ise Karadağ için idari anlamda bir dönüm noktası olmuştur. Vladika'nın veliaht yeğeni Danilo, Vladika ünvanını bırakmış, evlenmiş ve teokratik devlet yönetimine son vermiştir. Karadağ'ın başlıca büyükleri ile Rusya'nın ve Avusturya'nın onayını aldıktan sonra Karadağ prensleri ailesini kurmuştur.²⁸ Prens Danilo'nun ve Karadağlıların amacı Sırbistan'a ve denize ulaşabilmek, Hersek'e doğru topraklarını genişletmektir. Zaten Karadağlılar Hersek'te yer alan “*Benan*”, “*Grahova*”, “*Derbenak*” ve “*Piva*” kazalarındaki halk ile din birlikteliğine sahiptir. Bu yüzden Karadağlılar, bu bölgedeki Hristiyanları, Müslümanlar aleyhine kışkırtmakta ve Müslümanların canına ve malına kast etmektedir.²⁹ İdari anlamda yeni bir statüye sahip olan Karadağlılar bu statüyü Babiâli'ye benimsetmek için 1852 tarihinde isyan etmiştir. Ancak Karadağ'ın yeni statüsünü kabul etmeyen Babiâli toprak bütünlüğünü korumak ve Karadağ'ın faaliyetlerinin diğer Balkan devletlerinde heyecan yaratmasını önlemek için bu saldırılara karşılık vermiştir.³⁰ Bosna Valisi Ömer Paşa³¹ bu isyanı bastırmakla görevlendirilmiştir. Karadağlılarla yapılan kanlı muharebeler üç ay boyunca devam etmiştir. Muharebeler devam ederken Rusya ve Avusturya gelişmelere müdahil olmuş ve 3 Mart 1853'te muharebeden önceki sınırlara dönmek üzere Karadağ ve Osmanlı Devleti arasında anlaşma yapılmıştır.³²

1853'te Kırım Savaşı başladığında ise Karadağ, Avusturya ile ittifak kurmuş ve tarafsızlık politikası izlemiştir. Prens Danilo, bu tarafsızlık politikasına istinaden savaşın

²⁶ Karadağ'da yaşayan Sırp ve Karadağlılar arasındaki kimlik sorunu hala tartışılmaktadır. Meselenin özünde, Sırp ve Karadağlıların birbirinden farklı etnik kimliğe sahip olup olmadıkları yatmaktadır. Osmanlı Devleti bu bölgeyi fethettiğinde Arnavutların büyük bir kısmı İslam dinini kabul etmişti. Ancak Sırp ve Karadağlılar Ortodoks Kilisesi'ne bağlı kalmaya devam etmişlerdi. Karadağlılar zaman içerisinde Sırp Ortodoks Kilisesi'nden ayrılarak kendi kiliselerini kurmuşlardır. Bu tavırlarını, Ekim 1993'te Sırp Sırp Ortodoks Kilisesi'nden ayrılarak kendi ruhanî lider seçerek ve Sırp Ortodoks Kilisesi'nden farklılaşarak, bir kez daha teyit etmişlerdir. Metin Krlić, **Milliyetçilik ve Etnik Milliyetçilik Sırbistan ve Karadağ**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007, s. 84.

²⁷ Karal, **a.g.e.**, s. 71.

²⁸ Karal, **a.g.e.**, s. 71-72.

²⁹ Yağcı, **a.g.m.**, s. 179.

³⁰ Kenneth Morrison, **Montenegro, A Modern History**, London-New York, I. B. Tauris, 2009, s. 25; Karal, **a.g.e.**, s. 72.

³¹ 1852 yılında Ömer Paşa'nın faaliyetleri Müslüman ve Ortodoks halk arasındaki nefreti iyi şiddetlendirmiş, sınır bölgelerindeki Boşnak halkın güvensizliği iyiden iyiye arttırmıştır. Ömer Paşa'nın Karadağ kabilelerini cezalandırması ve hatalı stratejisi ileride Kolaşin halkının başına gelecek musibetlerin temel sebebi olmuştur. Bk. Hayri Kolaşinli, “Boşnaklar'ın Kolaşin'den Göçü”, Muhacirlerin İzinde, **Boşnakların Trajik Göç Tarihi'nden Kesitler**, (Der. Hayri Kolaşinli), (Edit. Mirze Mehmet Zorbay), Ankara, Lotus Yayınevi, 2004, s.99.

³² Karal, **a.g.e.**, s. 72-73.

bitiminde imzalanan Paris Kongresi'nde kendisine bağımsızlık verilmesini ve sınırlarının genişletilmesini istemiştir.³³ Osmanlı temsilcisi ise bunu şiddetle reddetmiştir. Ancak Danilo bağımsızlık isteğinde diretmiş ve Babıâli'yi tanımamıştır.³⁴ Aslında Babıâli 1856 Islahat Fermanı ile gayrimüslimlere dolayısıyla Karadağ Hristiyanlarına bazı haklar tanımıştır. Bu haklar ile Karadağ isyanlarının biraz olsun azalması ümit edilmiştir.³⁵ Ancak Karadağ Prensi Danilo konferansın ardından devletlere gönderdiği nota ile Osmanlı Devleti'nden Karadağ'ın bağımsızlığının diplomatik usûller çerçevesinde tanınmasını, sınırlarının Hersek ve Arnavutluk yönünde genişletilmesini, Karadağ-Osmanlı arasındaki hududun Karadağ ile Avusturya arasındaki sınır gibi tespit edilmesini ve “*Antivari*” (Bar) şehrinin Karadağ'a bırakılmasını istemiştir.³⁶ Danilo bu isteklerinin ardından Şubat 1857'de eşi ile beraber, Fransa hükümdarı III. Napolyon'un sempatisini ve desteğini kazanmak için Paris'e gitmiştir. III. Napolyon da Danilo'nun isteklerine destek vermiştir. Babıâli, Danilo'nun toprak isteklerinin bir kısmına razı gelse de Danilo, Fransa ve Rusya'nın yardımına ve desteğine güvendiği için tüm toprak isteklerinin kabulünde ısrarcı bir tavır sergilemeye başlamıştır.³⁷

1858 yılının ilkbaharında ise Danilo, Hersek bölgesinin kendisine bağlılığını iddia etmiş ve hücum hazırlanmıştır. Daha sonra birçok noktada isyan çıkmış ve isyan Bosna'ya sıçramıştır.³⁸ Bu isyan üzerine Hüseyin Paşa komutasında 7000 asker, daha önce tarafsız bölge olarak belirlenen “*Grahova*” arazisine girmiştir. Ancak Hüseyin Paşa, Mirko'nun³⁹ milis gücünü küçümsemiş ve 28 Nisan 1858'de yapılan Grahova Savaşı'nda Osmanlı kuvvetleri yenilgiye uğramıştır. Bu savaş Karadağ Hristiyanlarının Müslümanlara karşı büyük bir zaferi olarak nitelendirilmiş ve Fransa'nın desteği⁴⁰ ile Karadağ'ın bağımsızlığa yakın olduğu ifade edilmiştir.⁴¹ Grahova Savaşı'nın kaybedilmesi isyanın dönüm noktasıdır. Çünkü bu tarihten sonra savunmasız kalan

³³ Midhat Sertoğlu, **Mufasssal Osmanlı Tarihi, C.VI.**, Ankara, TTK, 2011, s. 3094.

³⁴ Bayram Kodaman, “Osmanlı Siyasi Tarihi (1876-1920)”, **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C.XII.**, İstanbul, Çağ Yayınları, 1995, s. 93-94.

³⁵ Uğur Özcan, “II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı-Karadağ Siyasi İlişkileri”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2009, 19.

³⁶ Karal, **a.g.e.**, s. 74.

³⁷ Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 406.

³⁸ Engelhardt, **Tanzimat ve Türkiye**, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 1999 s. 150.

³⁹ Mikro Petroviç, Prens Danilo'nun kardeşi idi. Mirko'nun amacı 1856 Paris Antlaşması'ndan sonra Karadağ'ın istediği toprakları ele geçirmektir. Mirko'nun askeri faaliyetleri Osmanlı-Karadağ sınırı belirlenme aşamasındayken gündeme gelmiştir. **Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.) Hariciye Nezareti Tercüme Odası** (HR. TO.), 231 / 31 lef: 1 (7 Safer 1275/16 Eylül 1858).

⁴⁰ Fransa, 1856 Paris Antlaşması'na bütünüyle aykırı davranarak, Adriyatik Denizi'ne savaş gemilerini göndermiş ve Karadağ'a destek olmuştur. Sertoğlu, **a.g.e.**, s. 3094.

⁴¹ Özcan, **a.g.t.**, s. 21.

Hersek toprakları Karadağ saldırılarına açık hale gelmiştir. Karadağlılar “*Kolaşin*”, “*Koryaniçe*”, “*Bihke*”, “*Izvornik*”te Müslümanları öldürmeye başlamıştır.⁴²

2. Kolaşin Vakası Öncesi İngiltere’nin Karadağ’a Yönelik Politikası

İngiltere bu dönemde menfaati gereği Osmanlı Devleti’nin toprak bütünlüğünü koruma politikası uygulamıştır.⁴³ Ancak İngiltere’nin Dışişleri Bakanı Lord Malmesbury, Osmanlı Devleti’nin toprak bütünlüğünü koruma politikasından farklı olarak 1852’deki Karadağ İsyanı’nda Rusların, Karadağ’a yönelik politikasına destek vermişti. Babiâli bu gelişmeyi hoş karşılamamış, daha sonra 28 Aralık 1852’de Malmesbury görevden alınmış, yerine Rusya’nın Tuna’nın güneye inmesini engellemek isteyen Lord John Russell atanmıştır.⁴⁴

Kırım Savaşı sonrası imzalanan 1856 Paris Antlaşması’nda Danilo istediklerini elde edememiştir. Ancak daha sonraki süreçte İngiltere, Fransa ve Avusturya konsolosları Karadağ lehine bazı isteklerin kabul edilmesi yönünde Babiâli’ye tavsiyelerde bulunmuştur. Aslında Babiâli, Avrupalı devletlerin bu meseleye dâhil olmasından hoşnut değildir. Ancak Karadağlılara tarım yapabileceği ve hayvanlarını otlatabileceği bir parça toprak verirse meselenin çözülebileceğini düşünmüştür. Bu sebeple İngiliz, Fransız ve Avusturya konsolosları ile gayri resmi şekilde “*Karadağ sınır tanzimnâmesi*” görüşmeleri başlamıştır. Bu görüşmelerde konsoloslar arasında bir uzlaş sağlanmış hatta Sadrazam da buna destek vermiştir.⁴⁵

2 Şubat 1857’de İngiltere’nin İstanbul elçisi Stratford de Redcliffe Canning’in, Dışişleri Bakanı Clarendon’a gönderdiği bir raporda, mevcut statükonun korunması temelinde bir düzenlemeyi Danilo’nun da kabul edeceği yazılmıştır. Ayrıca Karadağ’ın denize çıkışı sağlanıp, Dalmaçya kıyısındaki “*Spezzia*” (Spiça) liman olarak Karadağ’a verilirse, Karadağ yönetsel bir bağımsızlık kazanabilecektir. Canning, Danilo’nun elde edeceği bu haklar ile Sultan’ın hükümranlılığını kabul etmesinde sorun yaşanmayacağı kanaatine varmıştır. Caninng bu son teklifinin İngiliz hükümetinin iznine bağlı olduğunu söylese de İngiltere’nin sınır düzenlemesindeki politik tavrı ortaya çıkmıştır. Ancak 1857’de Bosna-Hersek’te isyanın çıkması planları alt-üst etmiştir. Babiâli bu isyanları bastırmakla uğraşmış ve sınır tespit çalışmaları bir yıl gecikmiştir.⁴⁶

1858’de Grahova Savaşı’nın ardından gerilim artmış ve sınır meselesi yeniden gündeme gelmiştir. Bu dönemde sınırın 1853 tarihli mi yoksa 1856 tarihli statükoya

⁴² Gölen, “1857-1859 Bosna Hersek İsyanı”, s. 496-500.

⁴³ Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 54-55.

⁴⁴ Gölen, “1852-1853 Karadağ Askerî Harekâtı ve Sonuçları”, s. 250-251.

⁴⁵ Zafer Gölen, “Karadağ Devleti’nin Doğuşu: Osmanlı Karadağ Sınır Tespiti (1858-1860)”, **BELLETEN**, C.LXXVIII., S. 282, Ağustos 2014, s. 666.

⁴⁶ Gölen, “Karadağ Devleti’nin Doğuşu: Osmanlı Karadağ Sınır Tespiti (1858-1860)”, s. 666-667.

göre yapılacağı tartışılmıştır. İngiltere, sınır meselesinde Babiâli'ye destek vereceğini ifade etmiş, öte yandan Fransa ile ilişkilerini bozmamak için Fransa'nın Karadağ ile ilgili tekliflerini kabul etmesini Babiâli'ye önermiştir. Babiâli haklarını korumak şartıyla Fransa'nın istediği 1856 tarihli statükonun geçerli olacağını sefaretlere bildirmiştir. Bu olayın ardından sınırın çizilmesi için muhtelit bir komisyon kurulmuş, Babiâli bu durumu istemeyerek de olsa kabul etmiştir. Muhtelit Komisyon Haziran'da Ragusa'da toplanmıştır. Rus ve Fransız delegeler Spiça Limanı'nın Karadağ'a verilmesini istemiş ancak İngiliz ve Avusturyalı delegeler buna karşı çıkınca toplantı sonuçsuz şekilde dağılmıştır.⁴⁷ Bu esnada İngiltere sefiri Kostaki Efendi o tarihlerde yeniden Dışişleri Bakanı olan Lord Malmesbury ile hem Karadağ İsyanı'nı hem de Cidde olaylarını⁴⁸ görüşmüştür. Lord Malmesbury bu sefer daha önceki tutumundan farklı bir tavır takınmış ve Karadağ meselesinde Babiâli'ye destek vereceğini söylemiştir. Hatta Danilo'nun sınırlarını aşıp Müslümanlara hücum etmemesi yönünde uyarıldığını Kostaki Efendi'ye açıklamıştır.⁴⁹

3. 1858 Kolaşin Vakası

1857-1859 Karadağ İsyanı'nın en trajik anını 1858 tarihinde gerçekleşen Kolaşin⁵⁰ Katliamı oluşturmaktadır.⁵¹ Kolaşin o dönemde Yenipazar Sancağı'nın Bihor Kazası'na bağlı bir nâhiyedir.⁵² “*Kolaşin-i Bâlâ*” (Yukarı Kolaşin) ve “*Kolaşin-i Zîr*” (Aşağı Kolaşin) olmak üzere iki kısma ayrılmıştır.⁵³ XIX. yüzyılın ortalarından itibaren bu bölgede büyük çatışmalar ve yıkımlar yaşanmaktadır. Sebebi ise Karadağlıların Kolaşin'i ele geçirmek istemesidir. Bu sebeple “*Aşağı-Yukarı Moraça*”dan, “*Rovtsi*”, “*Yezero*”, “*Şaranats*”, “*Liyeve*”, “*Riyeka*”, ve kısmen “*Kuçi*”den gelenler ile

⁴⁷ Vahit Cemil Urhan, **Karadağ'ın Bağımsızlığını Kazanması (1851-1878)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2015, s. 121-124.

⁴⁸ Karadağ meselesi sürerken aynı tarihlerde Cidde olayları patlak vermişti. İngiliz kamuoyu Cidde Olayları'ndan dolayı Osmanlı Devleti'ne ceza verilmesini istese de İngiliz vekiller bu fikirde değildir. Bk. Durmuş Akalın, **Kızıldeniz'de Osmanlı-İngiliz Rekabeti ve Cidde Olayları**, İstanbul, Kesit Yayınları, 2019, s. 133.

⁴⁹ **Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)**, İrade, Hariciye (İ. HR.), 158/8431 lef:2 (7 Zilhicce 1274/19 Temmuz 1858).

⁵⁰ Kolaşin, Çetine'nin 62 kilometre kuzeydoğusunda ve Tara nehrinin kaynağının yakınında yer alır. Yaklaşık 6000 kişi kadar nüfusu bulunmaktadır. Şemseddin Sami Fraşerli, **Kamus'ül-Alâm, C. V.**, İstanbul, Mihran Matbaası, 1314, s. 3853.

⁵¹ Gölen, “1857-1859 Bosna Hersek İsyanı”, s. 500.

⁵² **BOA. İ. HR.** 158 / 8439 lef:1 (29 Zilhicce 1274/10 Ağustos 1858); Kolaşin kurulduğundan beri sık sık farklı eyaletlere bağlanmıştır. Bir süre Bosna'ya bağlı kalmış sonraları İşkodra Sancağı'na, Bihor eyaletine ve sonra da Prizren Kadılığı'na bağlanmıştır. Bu farklı eyaletlere bağlanma durumu Kolaşin ve içindeki siyasi teşkilatlanmayı geniş ölçüde etkilemiştir. Kolaşinli, **a.g.m.**, s. 99.

⁵³ **Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, (BOA), Mühimme Kalemi Evrakı, (A.MKT.MHM.)**, 758 / 48, (17 Muharrem 1275 / 27 Ağustos 1858); Yukarı Kolaşin, Babilyak Köyü, Aşağı Kolaşin ise Tserovo Köyü olarak bilinmektedir. Şçepanoviç, **a.g.m.**, s. 151.

“*Vasoyeviç*”lerden oluşan kalabalık bir Karadağlı topluluk, 28 Temmuz 1858⁵⁴ Çarşamba günü sabaha karşı üç koldan Kolaşin-i Bâlâ’ya hücum etmişlerdi.⁵⁵ Burada cami ve tekkesinde yangın çıkartmış, 100 kadar Müslüman’ın kafasını kesmiş, henüz bir yaşında olan çocukları boğazlamış, hatta bir miktar sıbyandan başka Kolaşin-i Bâlâ’da hiçbir şey bırakmamışlardı. “*Değirmenler lazım ve mahsulatı dahi bizim olacaktır*” düşüncesi ile değirmenleri tahrip etmeden⁵⁶ 200 kadar haneyi de yakmışlardı.⁵⁷ Güzel olan kız ve kadınları esir almışlar, buldukları mal ve hayvanların cümlesini yok etmişlerdi. Sağ kalan Kolaşin Müslümanlarını “*Buradan gidin, gitmediğiniz halde yine üzerinize hücum ederiz!*” diye korkutmuşlardı. Bihor Müdürü Ali Bey bu bölgede mevcut asker ile korumanın sağlanamayacağını ve asker sayısının artırılması gerektiğini bir şukka ile Babîâli’ye bildirmiştir.⁵⁸

5 Ağustos 1858 tarihinde Trebine’de bulunan Kemal Efendi’ye gelen telgrafnâmenin tercümesinde, 28 Temmuz 1858’de sabah saatlerinde binlerce Karadağlının Kolaşin’e hücum ettiği bildirilmiştir. Telgrafnâmenin devamında ise Karadağlıların Kolaşin-i Bâlâ halkından 100 kadar adamı katl ve idam ettiği, 200 kadar Müslüman kadını ve çocuğu esir aldığı ve haneleri yaktığı yazmaktadır.⁵⁹ Karadağlılar, Kolaşin-i Bâlâ ile sınırlı kalmamış bu yerin çevresindeki köylere saldırı düzenleyerek, “*Sinyayevina*” ile “*Lipovo*”, “*Trebalyevo*” ve “*Ştitaritsa*” köylerindeki otlakları ateşe vermişlerdi. Karadağlılar en küçük eşyalara, hayvanlara varıncaya kadar Kolaşin’deki her şeyi yağmalamış ancak buna rağmen Kolaşin’i işgal edememişlerdi.⁶⁰

Safet Bancoviç Kolaşin’de “*birkaç yüz kişinin*” katledildiğini hatta bunlardan bir kısmının evleri ile birlikte yakıldığını, Avusturya kaynaklarına göre burada “*1.000’den fazla*” kişinin katledildiğini bildirmektedir. Vuk Popoviç bu olayı “*..tüm evler yıkıldı, teslim olmak istemeyen 1.000 civarında insan evleriyle birlikte kül oldu, bir o kadar kişi de tutsak edildi ya da öldürüldü.*” diye anlatmaktadır.⁶¹ Zafer Gölen, Kolaşin’deki katliamın, insanlık sınırlarını zorlayacak boyutlara ulaştığını o dönemde Kolaşin Kazası’nın yaklaşık 7000 civarında nüfusun bulunduğunu ve “*2-3.000 kişinin*

⁵⁴ Safer Bancoviç, “Müslümanlar’ın Karadağ’dan 19. Yüzyıldaki Göçü”, **Muhacirlerin İzinde, Boşnakların Trajik Göç Tarihi’nden Kesitler**, (Der. Hayri Kolaşinli), (Edit. Mirze Mehmet Zorbay), Ankara, Lotus Yayınları, 2004, s.18. s. 13-38.

⁵⁵ BOA. İ. HR. 158 / 8439 lef: 8 (20 Zilhicce 1274/1 Ağustos 1858).

⁵⁶ BOA. İ. HR. 158 / 8439 lef: 4, (21 Zilhicce 1274/2 Ağustos 1858).

⁵⁷ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Umum Vilayat Evrakı (A.MKT.UM), 323/ 30 lef: 1, (27 Zilhicce 1274 / 8 Ağustos 1858).

⁵⁸ BOA. İ. HR. 158 / 8439 lef: 8, (20 Zilhicce 1274/1 Ağustos 1858).

⁵⁹ BOA. İ. HR. 158 / 8439 lef: 15, (24 Zilhicce 1274/5 Ağustos 1858); Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Nezareti, Londra Sefareti (HR. SFR. 3)., 40/ 3 lef:4 (24 Zilhicce 1274/5 Ağustos 1858).

⁶⁰ Bancoviç, a.g.m., s. 18; Abidin Temizer, “Karadağ’ın Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1853-1913)”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2013, s. 50-51.

⁶¹ Bancoviç, a.g.m., s. 18.

katledildiğini” ifade etmektedir.⁶² Ali Gökçen Özdem de Karadağ eşkıyasının Kolaşin’de büyük bir saldırı gerçekleştirdiğini bu vahşetin neticesinde, “500 kişinin” hayatını yitirdiğini yazmaktadır.⁶³ Yenipazar’daki bekçi başının verdiği bilgilere göre Karadağlılar, Kolaşin-i Bâlâ’daki Müslümanların “büyük çoğunluğunu” katl ve idam etmiş, kadınları esir olarak aldıktan sonra buradan geri çekilmişlerdir.⁶⁴

Babîâli bu katliamın yaralarını sarmak için hemen harekete geçmiştir. Mağdur olan Kolaşin-i Bâlâ halkını Kolaşin-i Zîr’e yerleştirmiş ve bu bölgeye yardımlarda bulunmuştur.⁶⁵ Ardından Kolaşin bölgesine asker sevk edilmiştir. Bu askerler Kolaşin’e yakın “Akova”, “Bihor” ve “Tırgovişte” gibi yerlere yerleştirmiştir.⁶⁶ Babîâli, Karadağlıların hududunu Bosna yoluna doğru genişletmek istediğini bu bölgedeki Müslümanların hakkına tecavüz ederek kaos oluşturmaya çalıştığını ayrıca Kolaşin mezalimi ile Devlet-i Aliyye’nin Müslüman halk üzerindeki gücünü kırmayı arzuladığını bilmektedir.⁶⁷ Bu mezalimden sonra Karadağ’a yönelik alınacak tavır Meclis-i Hass-ı Vükelâ’da görüşülmüştür. Burada mezalimden dolayı Karadağ’ın özür dilemesine (tarziye) ve tazminat ödemesine karar verilmiştir. Ayrıca Kolaşin Vakası’ndan sorumlu olanların yargılanması için bir komisyon kurulması ve suçluların komisyonca idam cezasına çarptırılması kararlaştırılmıştır.⁶⁸

4. Kolaşin Vakası Sonrası İngiltere’nin Karadağ’a Yönelik Politikası

12 Ağustos 1858’de, Hariciye Nezareti, Kolaşin mezaliminde yaşananlara dair Paris, Londra, Viyana, Berlin ve Petersburg sefaretlerine tahrirat göndermiştir. Bu tahriratta; Devlet-i Aliyye’nin Karadağlılara yönelik herhangi bir olumsuz hareketin

⁶² Gölen, “1857-1859 Bosna Hersek İsyanı”, s. 500; Hayri Kolaşinli, olayın gerçekleştiği 1858 yılından önce 1851’de Kolaşin’de yapılan nüfus sayımına göre Kolaşin’in 6.339 kişiden oluştuğunu, 4.068 kişi ile toplamın %65’inin Boşnaklar’dan meydana geldiğini belirtmektedir. Kolaşinli, **a.g.m.**, s. 99; Zafer Gölen Tanzimât Döneminde Bosna-Hersek isimli eserinde 1858 senesinde Kolaşin’deki nüfusu 4.326 kişi olarak tespit etmiştir. Bu nüfus muhtemelen Kolaşin katliamı sonrasına aittir. Bk. Zafer Gölen, **Tanzimât Döneminde Bosna-Hersek**, Ankara, 2010, TTK, s. 376.

⁶³ Ali Gökçen Özdem, “Karadağ’ın Osmanlı Egemenliğine Karşı Mücadelesi (1830-1878)”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2012, s. 144.

⁶⁴ **BOA. HR. SFR. (3) 40/ 3** lef:5 (23 Zilhicce 1274/4Ağustos 1858).

⁶⁵ Temizer, **a.g.t.**, s. 51; Bihor’a 10 yük cephe, Yenipazar’a 60 sandık fişek ve 40 varil barut, katliama uğrayan Kolaşin’de kalanlara 200 bin hinta gönderilmiştir. Ayrıca perişan olan ahaliye ve münasip mahallere atıyye-i seniyye şeklinde akçe verilecektir. **BOA, A.MKT.MHM.**, 758 / 48 lef:1, (17 Muharrem 1275 / 27 Ağustos 1858). Ayrıca Kemal Efendi Kolaşin’de yetim kalan çocuklar olduğunu Babîâli’ye bildirmişti. Babîâli de Karadağ’dan tarziye ve tazminat talebinde bulunmuş olduğundan tazminat alınana kadar yetimlere 100 bin kuruş kadar para göndermiştir. Ayrıca yetimlerin başka ihtiyacı var ise bunlarında bildirilmesi istenmiştir. **BOA., İ. HR.** 158 / 8454 lef: 2 (13 Muharrem 1275 / 23 Ağustos 1858).

⁶⁶ Bihor kazasında bulunan 400 askere ek 200 asker, Akova’da 100, Trigoştine’de ise 300 asker görevlendirilmiştir. **BOA, A.MKT.UM.**, 323 / 80, lef:1 (20 Muharrem 1275 / 30 Ağustos 1858).

⁶⁷ **BOA. İ. HR.**, 158 / 8439 lef: 2 (24 Zilhicce 1274/5 Ağustos 1858).

⁶⁸ **BOA. İ. HR.**, 158 / 8439 Lef: 21 (10 Muharrem 1275/20 Ağustos 1858).

bulunmadığı ancak Karadağlıların verdikleri taahhüde uymayarak binleri bulan grup halinde Kolaşın kasabasına girerek ahalinin çoğunu katl ve idam ettikleri yazmaktadır. Tahriratın devamında Karadağlıların haneleri yaktığı, kadınlara ve çocuklara çeşitli gaddarlıklarla işkenceler uygulayıp esir olarak götürdüğü ve bu esirlere haydut gibi davranıldığı sefaretlere tebliğ edilmiştir. Esir alınan kadınların ve çocukların mahallerine dönmesi, haneleri yakılanlara tazminat ödenmesi, Karadağlılardan bir daha böyle bir harekette bulunmayacaklarına dair bir senet alınmakla beraber Karadağ'ın bu mezalimden dolayı özür dilemesi gerektiği bildirilmiştir. Ayrıca Karadağlılar üzerine askerî bir hareket yapılacaktır.⁶⁹ Ancak Babîâli'nin askerî müdahale planı uluslararası alanda destek bulamadığı için bu harekattan vazgeçilmiştir.⁷⁰ Karadağ Prensi Danilo ise bu esnada uluslararası baskılardan korktuğu için Kolaşın'da yaşananlardan haberdar olmadığını iddia etmiştir. Kolaşın mezalimini gerçekleştiren elebaşlarını hapse atıp bu olayı oldubittiye getirmek istemiştir.⁷¹

Avusturya, Kolaşın Vakası sonrasında Babîâli'nin Karadağ'dan isteklerinde haklı olduğunu düşünmüştür. Ayrıca Prens Danilo'nun faaliyetlerine güven olamayacağı, Karadağ'ın daha önce sınırı ihlal etmeyeceğine dair söz verdiği halde sınırı ihlal ettiğini belirtmiştir. Babîâli'nin bu işi Düvel-i Muazzama⁷² ile çözme yoluna gitmesini olumlu karşılamıştır. Fransa ise Rusya ile Karadağ meselesinde müttefik konumundadır. Hatta Fransa, Karadağlıların Osmanlı hududuna saldırmasında Osmanlı Devleti'ni suçlu gördüğüne dair rivayetler mevcuttur.⁷³ Zaten Fransız Dışişlerine göre Kolaşın Vakası'nda esir edilen çoluk-çocuk 200–300 civarında değildir. Toplam 5–10 kişidir ve Danilo bunları serbest bırakmıştır. Fransa, Danilo'ya destek verdiği gibi Karadağ'ın sınırlarını genişletip sahilde bir limana sahip olmasına da olumlu bakmaktadır.⁷⁴ İngiltere ise gönderilen bu tahriratta Babîâli'nin haklı yönlerinin bulunduğunu ancak bütün fikirlerine katılmadığını belirtmektedir. Bu meselenin Düvel-i Muazzama ile

⁶⁹ **Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Hariciye Nezareti Tercüme Odası (HR. TO.)** 472/46 lef:1, (2 Muharrem 1275 12 Ağustos 1858); **BOA. İ. HR.,** 158 / 8439 Lef: 16 (2 Muharrem 1275/12 Ağustos 1858).

⁷⁰ Urhan, **a.g.t.**, 2015, 126. Ahmed Cevdet Paşa bu baskının Fransa ve Rusya tarafından yapıldığını, İngiltere, Prusya ve Avusturya'nın bu askeri harekate ilk anda destek verdiğini belirtmektedir. Ancak zamanla İngiltere'nin de askerî müdahalenin yapılmasına olan desteğini geri çektiğini ifade etmektedir. Bk. Ahmed Cevdet Paşa, **Tezâkir, 13-20**, Yay. Cavid Baysun, Ankara, TTK, 1960, s. 48-49.

⁷¹ Karadağ Prensi uluslararası alanda yalnız kalmamak ve katliamın kendi kontrolü dışında olduğunu belirtmek için katliama katılan iki aşiret reisini görevden aldı. Karadağlıların yağmaladıkları malları sahiplerine geri vermelerini emretti. Bunun üzerine Karadağlılar da bu baskın sırasında ele geçirdikleri malları sahiplerine iade etmişlerdi. 300 at, 1000 koyun, 37 takım giysi, silah vb. malzemeler Kolaşinlilere geri verildi. Fakat her şeye rağmen 30 Kasım 1858'e kadar esir alınan kadınlardan ancak altı-yedisinin eve dönmesine izin verilmiş ve ele geçirilen malzemelerin ise ancak dörtte biri iade edilmişti. Özdem **a.g.t.**, s. 144.

⁷² Bu devletleri İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya ve Prusya olarak nitelendirebiliriz.

⁷³ **BOA. HR. TO.,** 231/32 lef: 1, (15 Safer 1275/25 Eylül 1858).

⁷⁴ **BOA. İ. HR.,** 160/8565 lef:1, (25 Muharrem 1275/4Eylül 1858).

çözölmeye çalışılmasını doğru bulmaktadır. Ancak Osmanlı'nın Karadağ'a askeri faaliyetinde bulunmasına destek vermemiştir. Karadağlıların gerçekleştirdiği Kolaşın yağmasında ise Babıâli'nin tazminat alması için destek verecektir.⁷⁵ Ayrıca İngiltere kabinesi Kolaşın'de nüfusu katleden kişilere ceza verilmesi için Fransa Devleti'ne çağrıda bulunmuştur. Ancak Fransa bu çağrıya cevap vermemiştir.⁷⁶ İngiltere, Fransa'nın Karadağ'a destek politikasını sorgulamaktaydı. Çünkü Fransa ne yaparsa yapsın İngiltere için "...Karadağlılar yüzyıllardır Rus ve Rus sempatanlarıdır."⁷⁷ Ancak Fransa bu isyanlarda Karadağlılara silah yardımında dahi bulunmuştur.⁷⁸

İngiltere, Kolaşın Vakası'ndan sonra Karadağ meselesini yakından takip etmiştir. Hatta İngiltere'nin İşkodra konsolosu Karadağlıların geçmişteki faaliyetlerine yönelik risale tarzı bir eser oluşturmuştur. Konsolos bu eserini hem Babıâli'ye hem de sefaretine iletmiş ve Karadağ meselesi için gerekirse kendisine başvurulabileceğini belirtmiştir. Babıâli bu durumun iki devletin dostluğuna yakışır bu durum olduğunu ve gerekirse kendisinden istifade edilebileceğini konsolosa bildirmiştir.⁷⁹

Kolaşın Vakası'nın yaşandığı tarihlerde İngiltere'de başvekil olarak Lord Derby görev yapmaktadır.⁸⁰ Babıâli'nin İngiltere sefiri Kostaki Efendi, Başvekil Lord Derby ile görüşmüş ve Kolaşın mezaliminde Osmanlı Devleti'nin görüşlerinin desteklenmesini Lord Derby'den talep etmiştir. Lord Derby hem kendisinin hem de İngiltere Devleti'nin Kolaşın Vakası'ndan dolayı üzgün olduğunu belirtmiştir. Hatta Lord Derby, Kostaki Efendi ile görüşmeyi gerçekleştirmeden bir gün önce bu mesele için Fransa'ya birlikte hareket etme teklifini yapmıştır. Bu gelişme sefir Kostaki Efendi'yi son derece memnun etmiştir. Kostaki Efendi, Karadağ Prensi Danilo'nun Kolaşın hücumunu kumanda eden sergerdeyi görevden alıp hapsettiğini ancak Danilo'ya güvenilemeyeceğini Kolaşın hücumuna katılan ve nüfusu katledenlerin cezasının idamdan başka bir şey olamayacağını başvekil ile etmiştir. Başvekil Derby de Kostaki Efendi'nin bu kişilere ceza verilmesi yönündeki düşüncesini onaylamıştır. Ayrıca Babıâli'nin Karadağ'dan istediği tarziye ve tazminat maddelerinde İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ni destekleyeceğini belirtmiştir. Bu gelişmeler Kostaki Efendi tarafından bir tahrirat ile Hariciye Nezareti'ne bildirilmiştir.⁸¹ Lord Derby her ne kadar tazminat maddesini desteklese de İngiliz Dışışleri Bakanı Malmesbury, Avusturya Dışışleri Bakanı Boul ile

⁷⁵ BOA. HR. TO., 53 / 45 lef: 1, (8 Safer 1275/17 Eylül 1858).

⁷⁶ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.) Hariciye Nezareti, Siyasî, (HR. SYS) 1891 / 91 lef:1, (30 Muharrem 1275/09 Eylül 1858).

⁷⁷ Özdem, a.g.t., s. 145.

⁷⁸ Gölen, "1857-1859 Bosna Hersek İsyanı", s. 471.

⁷⁹ BOA. HR. MKT., 256 / 6 lef:1, (6 Safer 1275/15 Eylül 1858).

⁸⁰ Lord Derby o tarihlerde 58 yaşındaydı ve 20 Şubat 1858'den beri İngiltere başvekili idi. Angus Hawkins, *The Forgotten Prime Minister The 14th Earl of Derby, Volume II, Achievement, 1851-1859*, New York, Oxford Press, 2008, s. 159.

⁸¹ BOA. HR. TO., 53 / 38 lef: 1, (16 Muharrem 1275/26 Ağustos 1858).

yaptığı yazışmalarda tazminat maddesinin fakir Karadağlılara fazla gelebileceğini ifade etmiştir. İngiltere'nin Osmanlı'nın haklarını savunacağını ancak Karadağ'a da hakkaniyetle yaklaşacağını belirtmiştir. Avusturya gibi net şekilde Osmanlı Devleti'nin yanında değildir.⁸² Aynı tarihlerde Eflak-Boğdan meselesi de gündemdeydi. 1857–1858 tarihlerinde Fransa ile Rusya, Eflak ve Boğdan'ın birleştirilmesi ve bir Romanya Devleti'nin kurulması yönünde ortak çaba içindeydi. Bu girişimler ve Fransız-Rus birlikteliği İngiltere'yi telaşlandırmıştır.⁸³ Nihayetinde Osmanlı-Karadağ sınır sorununu çözmek için İstanbul'da Mehmet Emin Ali Paşa'nın başkanlığında bir konferans toplanmıştır. 5 oturum halinde gerçekleşen konferansa İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya ve Prusya temsilcileri katılmıştır. Fransız ve Rus temsilcileri Karadağ'ın uluslararası statüsünün tartışılmayacağını ifade ettiler. Ancak bu görüşleri diğer devlet temsilcileri tarafından destek görmemiştir.⁸⁴ Fakat konferans devam etmiş, Karadağ ile Hersek arasında kesin bir hudut tespiti yapılmış, “Zupa”, “Grahova” ve “Rudina” Karadağ'a bırakılmış, diğer hususlarda ise önceki sınırlara dönülmesine dair karar alınmıştır.⁸⁵ Böylelikle anlaşmanın bu haliyle Kolaşin Osmanlı Devleti'ne bırakılmıştır.⁸⁶

Osmanlı-Karadağ sınır çizimi esnasında İngiltere'yi temsil eden Henry Churchill Karadağ yanlısı tavır takınan Fransız ve Rus delegelerin aldığı kararlara katılmıştır.⁸⁷ Aslında komisyon üyeleri alınan kararların Karadağ lehine olduğunu kabul etmiştir. Babiâli de çizilen sınırlardan hoşnut değildir ve bu meseleye itiraz etmiştir. Ancak İngiltere Başvekili komisyonun kararlarının onaylanmasını bizzat Babiâli'den rica etmiştir. Bu duruma Fransa'nın da baskısı eklenince komisyonun kararı 8 Kasım 1858'de onaylanmıştır.⁸⁸ Osman Karatay komisyonda alınan kararlar ile Düvel-i Muazzama'nın, resmen olmasa da fiilen Karadağ'ın bağımsızlığını tanıdığı görüşündedir.⁸⁹ Kenneth Morrison ise Karadağ Prensi Danilo'nun uygulamaya koyduğu stratejinin başarıya ulaştığını ve Karadağ-Osmanlı Devleti sınırlarının çizilmesi ile Prens'in azmine resmi bir ödül verildiğini ifade etmektedir.⁹⁰ 1858'deki anlaşma daha

⁸² **BOA. HR. TO.**, 231/32 lef: 1, (15 Safer 1275/25 Eylül 1858); Avusturya'nın böyle bir politika izlemesinin sebebi Fransız ve Rus desteği ile kurulacak Karadağ'ın kendisi için problem teşkil edeceğini düşünmesidir. Bunun gerçekleşmesini engellemek için bu yönde bir politika izlemişlerdir. Bk. Gölen, “Karadağ Devleti'nin Doğuşu: Osmanlı Karadağ Sınır Tespiti (1858-1860)” s. 677.

⁸³ Potyemkin, **a.g.e.**, s. 482.

⁸⁴ Urhan, **a.g.t.**, s. 126-127.

⁸⁵ Karal, **a.g.e.**, s. 76.

⁸⁶ İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C.IV., İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1972, s. 188.

⁸⁷ Gölen, “Karadağ Devleti'nin Doğuşu: Osmanlı-Karadağ Sınır Tespiti (1858-1860)”, s. 677.

⁸⁸ Özdem, **a.g.t.**, s. 149.

⁸⁹ Osman Karatay, “Karadağ'ın Bağımsızlık Mücadelesi”, **Balkanlar El Kitabı**, C.I., Ankara, KaraM&Vadi Yayınları, 2006, s. 463.

⁹⁰ Morrison, **a.g.e.**, s. 27.

sonra yeniden düzenlenmiş ve sınırın son şekli ile “*Kolaşin*”, “*Niksiç*” ve “*Işpozi*”deki Müslümanlar Karadağ sınırları içinde kalmıştır. Böylelikle Kolaşin yeni baskılara gebe hale gelmiştir.⁹¹ Karadağ toprakları içinde kalan tarıma elverişli arazilerin kaybedilmesi, burada mülkü olan Müslümanları çok zor duruma düşürmüştür. Sınır çiziminin ardından Kolaşin’de Karadağlılar ile Müslümanlar arasında çatışmalar devam etmiştir.⁹²

SONUÇ

28 Temmuz 1858 tarihinde gerçekleşen Kolaşin Vakası, ileride Osmanlı Devleti’nden tamamen kopacak olan Karadağ’ın bağımsızlığı açısından önem arz eden olaylardan biridir. Kolaşin Vakası’nda 11 Temmuz 1995’te Srebrenitsa’da yaşanan katliamda olduğu gibi çok sayıda Boşnak katledilmiştir. 1858 Kolaşin Vakası’nın gerçekleşmesinde Fransa’nın açıkça desteğinin olduğunu söyleyebiliriz. Babiâli, Karadağ meselesinde İngiltere’yi, Fransa ve Rusya’ya karşı bir denge unsuru olarak görmekte, dost ülke olarak nitelendirmektedir. Bu politikanın izlenmesinde İngiltere Başvekili Lord Derby’nin söylemleri etkili olmuştur. Çünkü Lord Derby, Kolaşin Vakası sonrasında Osmanlı Devleti’nin Karadağ’dan istediği tazminat ve tarziye maddelerinde Babiâli’nin yanında olacağını bildirmiştir. Aslında Kolaşin Vakası öncesinde ve vakanın hemen sonrasında Karadağ meselesinde Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında bir birliktelik söz konusudur. Ancak İngiltere, Karadağ meselesi için Osmanlı Devleti’nin yanında yer aldığını belirtse de fiiliyatta bunu gerçekleştirmemiştir.

İngiltere’nin söylemleri ile eylemleri arasında tutarsızlık mevcuttur. Çünkü İngiltere Dışişleri Bakanı Malmesbury, Kolaşin Vakası’nın hemen ardından Osmanlı Devleti’ne destek vermiş sonraki süreçte ise hem Osmanlı Devleti’nin hem de Karadağ’ın haklarının ayrı ayrı ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Hatta Kolaşin Vakası sonrasında çizilen Karadağ-Osmanlı sınırında, Fransa ve Rusya’nın desteğini alan Prens Danilo, İngiltere’nin komisyondaki üyesinin de desteğini almıştı. Babiâli, Düvel-i Muazzama’nın katkısı ile çizilen Karadağ sınırını kabul etmek istemese de İngiliz Başvekili’nin ricası ile sınırları kabul etmişti. Böylelikle diyebiliriz ki: İngiltere’nin Karadağ’a yönelik politikası ikircikli ve mütelevvindir. İngiltere’nin böyle bir politika izlemesinde Fransa ve Rusya’nın hem Karadağ hem de Eflak-Boğdan meselelerinde ittifak yapması neden olmuş olabilir. Neticede Balkanlar’da bu iki devletin yıldızının parlaması İngiltere’nin arzu ettiği bir durum değildir. Çizilen sınır sonrası Müslümanların çoğunlukta olduğu bazı yerler Karadağ’a kalınca Müslümanlar için hayat şartları daha da zorlaşmıştır.

⁹¹ Temizer, **a.g.t.**, s. 52.

⁹² Bancoviç, **a.g.m.**, s. 19.

KAYNAKÇA

1. Osmanlı Arşivi Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.).

İrade, Hariciye (İ. HR.).

Hariciye Nezareti, Londra Sefareti (HR. SFR. 3).

Hariciye Nezareti, Siyasî, (HR. SYS.).

Hariciye Nezareti Tercüme Odası (HR. TO.).

Mühimme Kalemî Evrakı (A.MKT.MHM.).

Umum Vilayat Evrakı (A.MKT.UM.).

2. Kitaplar ve Makaleler

AHMED CEVDET PAŞA, (1960), **Tezâkir, 13–20**, Yay. Cavid Baysun, Ankara: Türk Tarih Kurumu (TTK).

AKALIN, D. (2019), **Kızıldeniz’de Osmanlı-İngiliz Rekabeti ve Cidde Olayları**, İstanbul: Kesit Yayınları.

AKŞİN, S. (2005), "Siyasal Tarih (1789–1908)", **Türkiye Tarihi 3, Osmanlı Devleti 1600-1908**, (Edit. Sina Akşin), İstanbul: Cem Yayınevi.

ARMAOĞLU, F. (2006), **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, İstanbul: Alkım Yayınevi.

AYDIN, M. (2005) “Bosna-Hersek Ayaklanması (1875)’nda Panslavizmin Etkisi ve Sırbistan ve Karadağ’ın Rolü”, **BELLETEN**, C.LXIX, Sayı: 256, 1-21.

BANCOVİÇ, S. (2004), “Müslümanlar’ın Karadağ’dan 19. Yüzyıldaki Göçü”, **Muhacirlerin İzinde, Boşnakların Trajik Göç Tarihi’nden Kesitler**, (der. Hayri Kolaşinli), (Edit. Mirze Mehmet Zorbay), Ankara: Lotus Yayınları, 13-38.

BAŞLAMIŞLI, M.-ÇALIŞKAN, (2017), “İngiltere’nin Yakın Doğu Politikası Dahilinde Kıbrıs’ın İngilizlere Devri”, **Tarihte Kıbrıs**, C.II., (Edit. Osman Köse), Bursa: D9kuz10Be5 Reklam Organizasyon Matbaacılık, 825-834.

DANIŞMEND İ. H. (1972) **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C.IV., İstanbul: Türkiye Yayınevi.

DAVIES, N. (2011), **Avrupa Tarihi**, (Çev. Edit. Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara: İmge Kitabevi.

ENGELHARDT (1999), **Tanzimat ve Türkiye**, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

FRAŞERLİ, Şemseddin S. (1314), **Kamus'ül-Alâm**, C. V., İstanbul: Mihran Matbaası.

GÖLEN, Z. (2010), **Tanzimât Döneminde Bosna-Hersek**, Ankara: TTK.

GÖLEN, Z. (2014), “Karadağ Devleti’nin Doğuşu: Osmanlı Karadağ Sınır Tespiti (1858-1860)”, **BELLETEN, C.LXXVIII.**, S. 282, 659-668.

GÖLEN, Z. (2009), “1852-1853 Karadağ Askerî Harekâtı ve Sonuçları”, **History Studies**, Vol. 1/1, 212-296.

GÖLEN, Z. (2009), “1857-1859 Bosna Hersek İsyanı”, **BELLETEN, C. LXXIII**, S. 267, 53-124.

HAWKINS, A. (2008), **The Forgotten Prime Minister The 14th Earl of Derby, Volume II, Achievement, 1851-1859**, New York: Oxford Press.

İNALCIK, H. (2005), "Türkler ve Balkanlar", **Bal-Tam Türklük Bilgisi**, C.III, Prizren: Balkan Türkoloji Araştırma Merkezi, 20-44.

JELAVICH, B. (2009), **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllar**, C.I., (çev. Fatma Sel Turhan-Özgür Oral), İstanbul: Küre Yayınları.

JORGA, N. (2005), **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, C.V., (çev. Nilüfer Epçeli), İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

KARAL, E. Z. (2011), **Osmanlı Tarihi C.VI.**, Ankara: TTK.

KODAMAN, B. (1995), “Osmanlı Siyasi Tarihi (1876-1920)”, **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C.XII.**, İstanbul: Çağ Yayınları, 19-200.

KOLAŞİNLİ, H. (2004), “Boşnaklar’ın Kolaşin’den Göçü”, Muhacirlerin İzinde, **Boşnakların Trajik Göç Tarihi’nden Kesitler**, (der. Hayri Kolaşinli), (Edit. Mirze Mehmet Zorbay), Ankara: Lotus Yayınevi, 99-102.

KARATAY, O. (2006), “Karadağ’ın Bağımsızlık Mücadelesi”, **Balkanlar El Kitabı, C.I.**, Ankara: KaraM&Vadi Yayınları, 459-471.

KELEŞ, E. (2008), “Rusya’nın Panslavizm Politikasının Balkanlarda Uygulanmasına Dair Bir Layiha”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, S.21, 123-140.

KURAT, A. N. (1953) "Panslavizm", **A.Ü.D.T.C.F., Dergisi**, C.XI., S.2-4, 241-278.

KOÇAOĞLU, B. (2016), “Osmanlı’da Cizye Vergisi ve İtfaiye Çalışmaları”, **Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** S. 10, 155-167.

MAHMUD CELALLEDDİN PAŞA, (1983), **Mir'ât-ı Hakikat**, (Haz. İsmet Mirioğlu), İstanbul: Berekât Yayınevi.

MORRISON, K. (2009), **Montenegro, A Modern History**, London-New York: I. B. Tauris.

OKEY, R. (2004), **Eastern Europe 1740-1985 Feudalism to Communism**, London and New York: Taylor & Francis e-Library.

ÖZCAN, A. (2000), “İngiltere”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.XXII., 296-311.

POTYEMKIN, V. (2009), **Uluslararası İlişkiler Tarihi C.I.**, (Çev. Attila Tokatlı), İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

SHAW, S. J.-SHAW, E. K., (2010), **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, C.II.**, (Çev. Mehmet Harmancı), İstanbul: E Yayınları.

ŞÇEPANOVIÇ, S. (2004), “Kolaşin Müslümanları’nın Kökenleri”, **Muhacirlerin İzinde, Boşnakların Trajik Göç Tarihi’nden Kesitler**, (Der. Hayri Kolaşinli), (Edit. Mirze Mehmet Zorbay), Ankara: Lotus Yayınevi 147-154.

SERTOĞLU, M. (2011), **Mufasssal Osmanlı Tarihi**, C.VI., Ankara: TTK.

UZUNÇARŞILI, İsmail H. (1998), **Osmanlı Tarihi**, C.IV., Ankara: TTK.

YAĞCI, Z. G. (2016), “Berlin Antlaşması’ndan Sonra Müslümanların Karadağ’da Kalan Arazilerin Meselesi”, **BELLESEN**, C.LXXX, S. 287, 177-199.

3. Tezler

KRLİÇ, M. (2007), **Milliyetçilik ve Etnik Milliyetçilik Sırbistan ve Karadağ**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

ÖZCAN, U. (2009), **II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı-Karadağ Siyasi İlişkileri**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi.

ÖZDEM, A. G. (2012), **Karadağ’ın Osmanlı Egemenliğine Karşı Mücadelesi (1830-1878)**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi.

TEMİZER, A. (2013), **Karadağ’ın Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1853-1913)**, On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi.

URHAN, V. C. (2015), **Karadağ’ın Bağımsızlığını Kazanması (1851-1878)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi.